

ROLA, ZADANIA I INSTRUMENTY CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH WE WSPIERANIU SENIORÓW Z ZABURZENIAMI POZNAWCZYMI I ICH RODZIN

THE ROLE, TASKS AND INSTRUMENTS OF THE SOCIAL SERVICE CENTER IN SUPPORTING SENIORS WITH COGNITIVE DISORDERS AND THEIR FAMILIES

ARKADIUSZ KORYCKI

ABSTRAKT

Cele prezentowanego artykułu to omówienie roli, zadań i instrumentów centrum usług społecznych (CUS) we wspieraniu seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów oraz przedstawienie wyników badań autorskich na temat oceny działalności CUS na rzecz seniorów z zaburzeniami otępiennymi i ich rodzin – w opinii opiekunów rodzinnych seniorów z chorobami neurodegeneracyjnymi. Artykuł składa się z trzech części. W pierwszej scharakteryzowano CUS jako nową instytucję polityki społecznej. W drugiej omówiono cele strategiczne oraz zakres działalności CUS na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów. W ostatniej części autor przedstawił wyniki własnych badań nt. oceny działalności CUS – w opinii opiekunów rodzinnych seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi.

Słowa kluczowe: centrum usług społecznych, wsparcie, aktywizacja, zaburzenia poznawcze, opiekunowie osób zależnych

ABSTRACT

This article aims to analyze the role, functions, and resources allocated by Social Service Centers (CUS) in supporting older adults with cognitive impairments and their family caregivers. Moreover, it seeks to present the findings of the author's own empirical investigation, which evaluates the effectiveness of these CUS centers in addressing the needs of seniors with dementia and their family caregivers. The article is structured into three distinct sections. The initial section provides a comprehensive characterization of Social Service Centers (CUS) as a nascent entity within the realm of social policy institutions. Finally, the concluding section presents the outcomes of the author's research, which assesses the efficacy of these centers (CUS) in catering to the unique requirements of seniors with dementia and their family caregivers.

Key words: *The Social Services Center, CUS, support, activating, cognitive impairments, caregivers.*

DOI: 10.5604/01.3001.0053.9411

CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH JAKO NOWA INSTYTUCJA POLITYKI SPOŁECZNEJ

Wieloletni dyrektor Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego i jeden z twórców powojennej polityki społecznej prof. Antoni Rajkiewicz (1998, s. 27) definiował politykę społeczną jako „sferę działania państwa oraz innych ciał publicznych i sił społecznych, która zajmuje się kształtowaniem warunków życia ludności oraz stosunków międzyludzkich (zwłaszcza w środowisku zamieszkania i pracy)”. W swej definicji Rajkiewicz wymienia podmioty oraz cel polityki społecznej. Analizując przytoczoną definicję, należy podkreślić również kwestię współpracy międzysektorowej (instytucje państwa, ciała publiczne, siły społeczne) na rzecz tworzenia i realizowania polityki społecznej, która jest jedną z jej cech podstawowych i wywodzi się z jej interdyscyplinarności. Ważnym elementem definicji Rajkiewicza jest również podkreślenie kwestii kształtowania stosunków międzyludzkich jako istotnego celu działań polityki społecznej. Jest to jeden z elementów odróżniających ją od polityki socjalnej, która skupia się na poprawie bytowych warunków życia.

Polityka społeczna może być realizowana w wymiarze ponadnarodowym, krajowym i samorządowym. Przykładem samorządowego podmiotu działającego w tej sferze w wymiarze lokalnym jest centrum usług społecznych. Podmiot ten ma inicjować, kreować i służyć rozwojowi usług społecznych. Jego istotnym zadaniem jest również integracja usług społecznych świadczonych na rzecz społeczności lokalnych rozproszonych pomiędzy różnymi podmiotami (Skrzypczak, 2022). Ponieważ zakres jego działań jest znacznie szerszy niż instytucji pomocy społecznej, CUS stanowi nowy podmiot lokalnej polityki społecznej, koordynujący działania mejscowych systemów wsparcia oraz integrujący (na zasadzie „jednego okienka”) i profesjonalizujący lokalne usługi społeczne. W związku z tym osoby korzystające ze wsparcia udzielanego przez centra usług społecznych nie muszą spełniać kryteriów dochodowych oraz nie są określane mianem klientów pomocy społecznej (Zdebska, 2021).

Powstawanie i funkcjonowanie centrów usług społecznych jest również ważnym elementem rozpoczynającego się w Polsce oraz w całej Unii Europejskiej procesu deinstytucjonalizacji, określonego w wytycznych UE jako „przejście z opieki instytucjonalnej na opiekę świadczoną na poziomie społeczności lokalnej (również profilaktyczną), która ma wyeliminować konieczność opieki instytucjonalnej” (Łoś, 2021, s. 76). Proces deinstytucjonalizacji usług jest jednym z głównych priorytetów polityki społecznej Wspólnoty Europejskiej, dlatego Europejski Komitet Regionów zobowiązał państwa członkowskie do priorytetowego traktowania tej kwestii i organizacji wysokiej jakości usług społecznych w najbliższym otoczeniu osób wymagających wsparcia (Opinia EKR, 2018).

CELE STRATEGICZNE DZIAŁALNOŚCI CENTRÓW USŁUG SPOŁECZNYCH

Celem strategicznym CUS jest integracja, rozwój i poszerzenie dostępności do usług społecznych świadczonych na poziomie lokalnym, dlatego głównymi celami operacyjnymi jego funkcjonowania są (Rymsza, 2020):

- rozwój sfery społecznej podejmowany oddolnie przez samorządy lokalne;
- odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby społeczeństwa polskiego i nowe wyzwania cywilizacyjne;

- uwzględnienie priorytetów agendy społecznej Unii Europejskiej oraz priorytetowych kierunków rozwoju krajowej polityki społecznej i rodzinnej;
- przywrócenie właściwej relacji między działaniami selektywnymi w ramach instytucji pomocowych i działaniami powszechnymi adresowanymi do ogółu mieszkańców, bez względu na ich dochody oraz zaliczenie do grup defaworyzowanych;
- wsparcie rozwoju samorządności lokalnej oraz partnerskiej współpracy międzysektorowej;
- stworzenie nowych możliwości rozwoju służb społecznych i pracy socjalnej.

Głównym celem działalności CUS jest realizacja usług społecznych, które można zdefiniować jako „wszelkie działania, czynności skierowane na człowieka, których celem jest kształtowanie i wzbogacanie jego zasobów fizycznych i intelektualnych, w wyniku oddziaływania których tworzy się kapitał ludzki” (Janos-Kresło, 2002). Jak wynika z przytoczonej definicji, usługi społeczne mają znacznie szerszy zakres niż wsparcie socjalne i nie powinny być z nim utożsamiane, co często jest błędnie interpretowane.

Centrum usług społecznych udziela wsparcia ogółowi mieszkańców, bez względu na ich dochody, przynależność do środowisk defaworyzowanych oraz kwestię wykluczenia społecznego. Świadczone przez CUS usługi charakteryzuje wstępna diagnoza, indywidualność, podmiotowość klienta, profesjonalizm i kompleksowość (Rymsza, 2020).

Główne zadania CUS w obszarze usług społecznych to (Rymsza, 2020):

- przekazywanie ogółowi mieszkańców (nie tylko z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystającym z pomocy społecznej) informacji o wsparciu udzielanym przez CUS oraz współpracujące z nim podmioty, w tym m.in. organizacje pozarządowe, instytucje kultury, podmioty pomocy i integracji społecznej;
- udzielanie doraźnego wsparcia polegającego na przyznawaniu i realizacji pojedynczych, zindywidualizowanych (i poprzedzonych dokonaną diagnozą) pojedynczych usług społecznych;
- udzielanie kompleksowego wsparcia, poprzedzonego indywidualną diagnozą potrzeb oraz wynikającego z opracowanego dla osoby korzystającej ze wsparcia indywidualnego planu usług społecznych.

ZAKRES DZIAŁALNOŚCI CENTRÓW USŁUG SPOŁECZNYCH NA RZECZ SENIORÓW Z ZABURZENIAMI POZNAWCZYMI I ICH RODZINNYCH OPIEKUNÓW

Jak wynika z ustawy z 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, chodzi tu o działania z zakresu polityki prorodzinnej, wspierania rodziny, systemu pieczy zastępczej, pomocy społecznej, promocji i ochrony zdrowia, wspierania osób z niepełnosprawnościami, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, kultury, kultury fizycznej i turystyki, pobudzania aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwa, ochrony środowiska, reintegracji zawodowej i społecznej (Ustawa z dnia 19 lipca 2019...).

Analizując przytoczony katalog usług w odniesieniu do seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz ich rodzin, należy podkreślić, iż wsparcie na rzecz omawianej grupy może być udzielane w ramach 12 z 14 głównych zakresów działań.

Tabela 1

Szczegółowy zakres wsparcia udzielanego przez centra usług społecznych na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzin

Obszar działania (świadczenia usług społecznych przez) CUS	Szczegółowy zakres wsparcia
Polityka prorodzinna	podejmowanie działań z zakresu ochrony i wspierania rodzin z zaburzeniami poznawczymi m.in. poprzez prowadzenie działań z zakresu przeciwdziałania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu osób z zaburzeniami psychicznymi (w postaci zaburzeń poznawczych) oraz integracji rodzin z otoczeniem społecznym; organizowanie usług wspierających na rzecz rodzin, np. w formie organizacji grupy wsparcia dla opiekunów, kampanii informacyjnej nt. zaburzeń poznawczych
Wspieranie rodziny	zapewnienie usług wspierających rodzinę w pełnieniu funkcji opiekuńczych i pielęgnacyjnych nad seniorem z zaburzeniami poznawczymi m.in. w postaci wsparcia opiekuńki środowiskowej, asystenta osoby z niepełnosprawnościami, usług wytchnieniowych
Pomoc społeczna	w przypadku przekształcenia CUS z OPS zapewnienie wsparcia finansowego i rzeczowego seniorom z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnym opiekunom (np. w formie zasiłku celowego) w przypadku powstania CUS nie w wyniku przekształcenia z OPS wskazanie możliwych form wsparcia, które osoba potrzebująca może uzyskać z OPS (np. w formie zasiłku celowego)
Promocja i ochrona zdrowia	promocja zdrowego stylu życia oraz profilaktyki zdrowotnej zmniejszającej ryzyko zachorowania na choroby demencyjne, w tym np. organizacji lokalnych pikników, podczas których uczestnicy poznaliby podstawowe narzędzia do diagnozowania zaburzeń poznawczych, mieliby okazję do skorzystania z konsultacji ze specjalistą (w tym np. do przeprowadzenia danego testu) etc.
Wspieranie osób z niepełnosprawnościami	udzielanie wsparcia informacyjnego oraz finansowego, rzeczowego i usługowego wynikającego z ustawodawstwa o wspieraniu osób z niepełnosprawnościami, w tym przedstawienie seniorom / ich opiekunom rodzinnym obszarów wsparcia, z którego będą mogli korzystać po uzyskaniu orzeczenia o stopniu niepełnosprawności przez osobę chorą oraz pomoc w uzupełnieniu stosownej dokumentacji
Edukacja publiczna	edukacja publiczna nt. zaburzeń poznawczych, która pozwoli na szybsze rozpoznawanie (i leczenie) pierwszych syndromów zaburzeń demencyjnych oraz poprzez świadomość społeczną nt. przejawów zaburzeń neurodegeneracyjnych będzie przeciwdziało wykluczeniu społecznemu seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnym opiekunów, np. poprzez organizację pikników, pogadanek i wydarzeń ukazujących formy ćwiczenia pamięci oraz rozpoznawanie syndromów zaburzeń poznawczych

Tabela 1

Szczegółowy zakres wsparcia udzielanego przez centra usług społecznych na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzin (cd.)

Obszar działania (świadczenia usług społecznych przez) CUS	Szczegółowy zakres wsparcia
Przeciwdziałanie bezrobociu	umożliwienie rodzinnym opiekunom seniorów z zaburzeniami poznawczymi godzenie pracy zawodowej z opieką nad seniorem (m.in. dzięki usługom wytchnieniowym)
Kultura	prowadzenie działań umożliwiających uczestnictwo w kulturze seniorów z zaburzeniami poznawczymi, w tym udzielanie rodzinie informacji nt. wykorzystania narzędzi kultury do aktywizacji seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz umożliwiających udział/korzystanie z dóbr kultury przez rodzinnych opiekunów
Kultura fizyczna i turystyka	prowadzenie działań promujących aktywny styl życia i ukazujący korzyści wynikające z uprawiania aktywności fizycznej dla zdrowia, w tym dla zdrowia rodzinnych opiekunów oraz zachęcania ich do korzystania z wypoczynku, w tym ukazywania im, jak istotny jest wpływ stanu psychicznego opiekunów na jakość sprawowanej opieki, nt. wsparcia usług wytchnieniowych, umożliwiających odpoczynek przez rodzinnych opiekunów
Pobudzanie aktywności obywatelskiej	prowadzenie aktywności przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu i obywatelskiemu seniorów oraz ich rodzinnych opiekunów, umożliwienie rodzinnym opiekunom korzystanie z pełni praw obywatelskich, w tym np. dzięki usługom opieki wytchnieniowej zapewnienie im możliwości wzięcia udziału w wyborach
Mieszkalnictwo	wsparcie w dostosowaniu mieszkania/domu do potrzeb osób z zaburzeniami poznawczymi, w tym wsparcie informacyjne, w jaki sposób należy dostosować lokum oraz nt. potencjalnych źródeł wsparcia finansowego, a także warunków, jakie należy spełnić, by otrzymać wsparcie np. z PFRON
Reintegracja zawodowa i społeczna	prowadzenie działań z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu / inkluzji społecznej seniorów oraz ich rodzinnych opiekunów, udzielanie wsparcia (m.in. asystenckiego, opiekuńczego) umożliwiające rodzinnym opiekunom łączenie pracy zawodowej ze sprawowaniem opieki nad niesamodzielną osobą starszą

Źródło: opracowanie własne.

DZIAŁALNOŚĆ CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH NA RZECZ SENIORÓW Z ZABURZENIAMI POZNAWCZYM I ICH RODZIN - W OPINII BENEFICJENTÓW WSPARCIA

Głównym celem badania przeprowadzonego przez autora było uzyskanie oceny działalności CUS na rzecz seniorów z zaburzeniami otępiennymi i ich rodzin – w opinii opiekunów rodzinnych seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi (korzystających ze wsparcia CUS).

Podstawowy problem badawczy brzmiał: Jak jakość świadczonych przez CUS usług społecznych na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz ich rodzinnych opiekunów oceniają rodzeni opiekunowie seniorów?

W celu uzyskania oceny działalności CUS przeprowadzono badanie o charakterze jakościowym, z wykorzystaniem techniki indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI). Narzędziem był autorski kwestionariusz wywiadu, składający się z czterech pytań szczegółowych sformułowanych do problemu głównego:

1. Skąd opiekunowie seniorów zależnych dowiedzieli się o działalności CUS oraz dlaczego postanowili skorzystać z usług społecznych świadczonych przez centrum?
2. Z jakich (świadczonych przez CUS) usług społecznych korzystają seniorzy z zaburzeniami poznawczymi oraz ich rodzeni opiekunowie?
3. Czy (a jeśli tak, to o jakie dodatkowe usługi) powinno zostać rozszerzone wsparcie świadczone przez CUS na rzecz omawianej grupy klientów?
4. Jak opiekunowie oceniają udzielane przez CUS wsparcie świadczone na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz ich opiekunów?

W celu poznania opinii rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami otępieniami na temat jakości wsparcia, jakie (seniorzy oraz opiekunowie) otrzymują ze strony centrów usług społecznych, przeprowadzono 38 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) wśród rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami poznawczymi, uczestniczących w Ogólnopolskiej Konferencji „Wsparcie i aktywizacja seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów”, organizowanej przez Instytut Filozofii i Socjologii Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej 24 listopada 2022 roku.

Uczestniczący w konferencji opiekunowie zaznaczali w ankiecie zgłoszeniowej na konferencję, czy korzystają ze wsparcia świadczonego przez CUS oraz czy chcą wziąć udział w IDI na temat oceny udzielanego wsparcia. Wśród 200 uczestników konferencji 38 osób zadeklarowało, iż korzysta z usług społecznych (lub usług społecznych i świadczeń materialnych odkąd CUS powstał w ramach przekształcenia z ośrodka pomocy społecznej – OPS) świadczonych przez centrum oraz zgodziło się wziąć udział w badaniu.

Ze względu na (dopiero) rozpoczynający się w Polsce proces powstawania centrów usług społecznych oraz świadczenia przez nie usług społecznych dobór uczestników badań był celowy. A zatem ich wyniki dotyczą tylko i wyłącznie przebadanej grupy opiekunów, aczkolwiek dają wstępną orientację w badanej problematyce i mogą być podstawą do przygotowania badań opierających się na próbie losowej, reprezentatywnej.

Wywiady zostały przeprowadzone między 24 listopada a 29 grudnia 2022 roku i trwały od 48 do 60 minut. Ich miejsce i forma (stacjonarnie lub online) zostały dostosowane do preferencji opiekuna (i wynikały głównie z miejsca zamieszkania oraz możliwości zapewnienia przez respondenta zastępstwa w opiece nad seniorem z zaburzeniami poznawczymi). Wywiady zostały przeprowadzone w siedzibie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (5 – w tym trzy w dniu konferencji), w Fundacji Pomocy Młodzieży i Dzieciom Niepełnosprawnym „Hej, Koniku!” – będącej współorganizatorem konferencji (10), w domach i mieszkaniach respondentów (9) oraz online w aplikacji Microsoft Teams (14).

Wśród uczestników badania 18 osób korzystało ze wsparcia CUS utworzonego z przekształcenia OPS. Oprócz nich znalazło się 9 respondentów korzystających z usług społecznych świadczonych przez centra utworzone przez kilka gmin jako nowe jednostki organizacyjne. Pozostałym 11 uczestnikom badania udzielano wsparcia przez CUS, które utworzyło miasto powyżej 100 tys. mieszkańców. W związku z tym uczestniczący

w badaniu respondenci byli odbiorcami usług społecznych CUS, utworzonych według trzech modeli przewidzianych w ustawie.

Respondenci to 32 kobiety i 6 mężczyzn, co potwierdza powszechną feminizację opieki nad osobami zależnymi. Badani byli w wieku pomiędzy 48. a 70. r.ż., w tym 9 kobiet w wieku aktywności zawodowej (pomiędzy 48. a 60. r.ż.), które zrezygnowały z pracy, by móc opiekować się chorą matką, oraz 29 osób w wieku emerytalnym. Spośród opiekunów uczestniczących w wywiadach było 21 osób z województwa mazowieckiego, 7 – wielkopolskiego, 3 – łódzkiego, 3 – gdańskiego, 3 – podkarpackiego oraz 2 z województwa lubelskiego.

Zdecydowana większość uczestników badania (28 osób) dowiedziała się o utworzeniu i funkcjonowaniu CUS „pocztą pantoflową”, czyli od znajomych i członków rodziny; 5 osób – z plakatów i ulotek informacyjnych. 3 – z ogłoszeń parafialnych, a 2 – w ośrodku pomocy społecznej. Głównym motywem do skorzystania z pomocy CUS były problemy opiekunów z zapewnieniem odpowiedniego wsparcia seniorom, którymi się opiekują, oraz ich przemęczenie, poczucie wykluczenia społecznego i wypalenia.

Główne wymienione przez rodzinnych opiekunów usługi społeczne świadczone przez CUS na rzecz seniorów z zaburzeniami poznawczymi to:

- opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze,
- asystenckie: asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością,
- z zakresu pielęgniarstwa środowiskowego,
- poradnictwo rehabilitacyjne i fizjoterapeutyczne,
- wypożyczanie sprzętu rehabilitacyjnego,
- transportowe (m.in. na wizyty medyczne etc.),
- wolontariat.

Spośród głównych usług społecznych, z których korzystali rodzinni opiekunowie osób zależnych, wymieniono:

- wsparcie i poradnictwo psychologiczne, w tym tzw. mobilne, świadczone w miejscu zamieszkania opiekuna;
- wsparcie doradcze i informacyjne na temat rozwoju zaburzeń neurodegeneracyjnych oraz zasad i form sprawowania opieki nad seniorem;
- usługi opieki wytchnieniowej;
- korzystanie z prowadzonego przez CUS klubów i kół dla rodzinnych opiekunów osób zależnych;
- usługi interwencji kryzysowej;
- pomoc w drobnych pracach remontowych, w ramach tzw. wsparcia złotej rączki.

Uczestniczący w badaniu opiekunowie podkreślali, że mimo iż CUS świadczy wiele różnorodnych usług wspomagających codzienne funkcjonowanie seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz ich jako opiekunów, to głównymi formami wsparcia, o które, ich zdaniem, powinien zostać rozszerzony katalog usług świadczonych przez CUS, to:

- ogólnodostępne działania informacyjne i edukacyjne na temat zaburzeń poznawczych, w tym ich pierwszych syndromów;
- szkolenia dla rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi na temat przebiegu choroby i zasad wsparcia świadczonego na poszczególnych etapach zaburzeń;
- prowadzenie wypożyczalni sprzętu spowalniającego proces rozwoju zaburzeń poznawczych, m.in. gier rozwijających małą motorykę, sprawność intelektualną;
- usługi remontowe dostosowujące mieszkanie (dom) do potrzeb i ograniczeń seniorów z zaburzeniami poznawczymi;

- prowadzenie klubu/grupy wsparcia dla rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi;
- prowadzenie cyklicznych spotkań (np. muzycznych) dla seniorów z zaburzeniami poznawczymi (zwłaszcza w początkowej fazie zaburzeń).

Zdecydowana większość respondentów (31 osób) oceniła pozytywnie działania prowadzone przez CUS w obszarze wspierania ich chorych członków rodziny (seniorów z zaburzeniami otępiennymi) oraz ich (jako opiekunów osób zależnych). Pozostali uczestnicy badania (7 osób) nie zauważyli różnicy w otrzymywanym wsparciu ze strony centrum od tego, które wcześniej otrzymywali z przeorganizowanego w CUS OPS. Wśród głównych ocenianych pozytywnie kwestii związanych z udzielanym przez centrum wsparciem znalazły się:

1. Tzw. zasada jednego okienka, dzięki której osoby korzystające ze wsparcia otrzymują je w jednej instytucji (w tym przeważnie w jednym budynku), dzięki czemu jest sprawny przepływ informacji, co znacznie skraca czas oczekiwania na usługę. Zarówno szybki czas załatwiania sprawy, jak i możliwość jej załatwienia w jednej instytucji, było podkreślane przez respondentów jako główna zaleta wsparcia świadczonego przez CUS.
2. Indywidualne podejście i udzielenie zindywidualizowanego wsparcia poprzedzonego diagnozą potrzeb i odpowiadającego rzeczywistym potrzebom osób o to wnioskujących. Takie działania podkreślały zwłaszcza osoby, które wcześniej korzystały ze wsparcia OPS, gdzie (zdaniem respondentów) klienci byli traktowani szablonowo i przedmiotowo. Mimo iż wsparcie w OPS było również poprzedzone wywiadem, to w opinii uczestników badania przypominał on bardziej odpytywanie niż diagnozę potrzeb.
3. Szeroki wachlarz proponowanego wsparcia / interdyscyplinarność centrum, w tym zwłaszcza podkreślana przez uczestników dualność usług dla seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów.
4. Brak progów dochodowych przy udzielaniu wsparcia, który był akcentowany przez opiekunów niekorzystających wcześniej z usług OPS.
5. Przełamanie stereotypu klienta pomocy społecznej, co m.in. z tego względu demotywoowało część opiekunów do zwrócenia się o pomoc do instytucji pomocy społecznej.

PODSUMOWANIE

Centrum usług społecznych jest nowym – powstającym od 1 stycznia 2020 roku – podmiotem lokalnej polityki społecznej, koordynującym i integrującym usługi społeczne świadczone na poziomie lokalnym. Powstawanie CUS ma służyć zindywidualizowanemu, poprzedzonemu diagnozą, wsparciu świadczonemu na rzecz mieszkańców w środowisku ich zamieszkania.

Jak wynika z analizy i przeprowadzonego badania dokonanej przez autora, ze względu na interdyscyplinarność i indywidualność udzielanego wsparcia centrum usług społecznych jest również podmiotem, który może pełnić istotną rolę we wspomaganiu i aktywizowaniu seniorów z zaburzeniami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów. Mimo to CUS jest ciągle instytucją mało znaną w środowisku rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami poznawczymi, co podkreślali uczestniczący w badaniu respondenci, którzy jednocześnie żalowali, iż wcześniej nie wiedzieli o jego istnieniu (mimo że od kilkunastu miesięcy funkcjonowało już w ich miejscowości). Dlatego należy podjąć działania promujące CUS jako jeden z podmiotów wspierających seniorów z zaburze-

niami poznawczymi i ich rodzinnych opiekunów poprzez świadczenie zindywidualizowanych usług społecznych w środowisku ich zamieszkania.

Pomimo iż rodzinni opiekunowie seniorów z zaburzeniami poznawczymi w zdecydowanej większości pozytywnie oceniali wsparcie udzielane przez CUS, zarówno na rzecz podopiecznych, jak i ich samych, to rekomendowali rozszerzenie katalogu wsparcia świadczonego przez CUS. Analizując pomysły respondentów, szczególnie istotna (w kontekście postępującego procesu starzenia się społeczeństwa, wzrostu liczby seniorów z zaburzeniami poznawczymi oraz deinstytucjonalizacji usług społecznych) wydaje się kwestia prowadzenia przez CUS szkoleń dla rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi na temat przebiegu choroby i zasad wsparcia świadczonego na poszczególnych etapach zaburzeń, co wzmocniłoby jakość udzielanego przez nich wsparcia oraz zapewniło im poczucie komfortu, iż robią to w sposób prawidłowy. Kolejnym bardzo istotnym postulatem, którego realizacja znacznie wzbogaciłaby zakres udzielanych usług społecznych, jest prowadzenie przez CUS klubu / grupy wsparcia dla rodzinnych opiekunów seniorów z zaburzeniami neurodegeneracyjnymi. Działanie to spowolniłoby proces ich wypalenia oraz przeciwdziałało wykluczeniu społecznemu. Ponieważ wielu uczestniczących w badaniu opiekunów podkreślało, iż opieka nad chorym seniorem wyznacza rytm ich całego dnia i obejmuje niemal wsparcie przez całą dobę, to obawiają się oni, czy będą potrafili odnaleźć się w sytuacji po śmierci seniora z zaburzeniami poznawczymi. W związku z tym jedną z form wsparcia i aktywizacji dla opiekuna mogłaby być również postulowana grupa wsparcia. Ważnym i – zdaniem autora – wartym do wdrożenia postulatem jest prowadzenie przez CUS cyklicznych spotkań (np. muzycznych) dla seniorów z zaburzeniami poznawczymi (zwłaszcza w początkowej ich fazie), którzy ze względu na stan zdrowia rezygnują z udziału w spotkaniach w kołach i klubach seniora oraz domach dziennego pobytu.

BIBLIOGRAFIA

- Centrum usług społecznych blisko ludzkich potrzeb.* Pobrane z: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/inicjatywy/centrum-uslug-spoecznych>.
- Gustaw, K., Bełtowska, K., Makara-Studzińska, M. (2008). Reakcje emocjonalne opiekunów z demencją – potrzeba pomocy społecznej. *Przegląd Lekarski*, 65(6), s. 304–307.
- Janoś-Kresło, M. (2002). *Usługi społeczne w procesie przemian systemowych w Polsce.* Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej.
- Juźwiak, S., Klimowicz, I. (2020). Centrum usług społecznych jako odpowiedź na wyzwania i problemy społeczne samorządów województwa zachodniopomorskiego. *Szczecin: Edukacja Humanistyczna*, 42(1), 35–58.
- Łoś, A. (2021). Centra Usług Społecznych w gminie odpowiedzią na proces deinstytucjonalizacji. W: M. Grewiński, J. Lizut (red.), *Deinstytucjonalizacja w polityce społecznej – szanse i zagrożenia.* Warszawa: Instytut Naukowo-Wydawniczy „Spatium”.
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (2003). *Co to jest CUS.* Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rodzina/co-to-jest-cus>.
- Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Deinstytucjonalizacja systemów opieki na szczeblu lokalnym i regionalnym, *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* (2018/C 164/07).
- Rajkiewicz, A. (1998). Istota polityki społecznej – wczoraj i dziś. W: A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Książkowski (red.), *Polityka społeczna.* Kraków: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, s. 27.

- Rymsza, M. (2020). *Dlaczego Centrum Usług Społecznych?*. Warszawa: Wydawnictwo Kancelarii Prezydenta RP.
- Skrzypczak, B. (2022). Usługi społeczne w świetle nowego podejścia do niepełnosprawności. W: *Standaryzacja usług społecznych w organizacji pozarządowej*. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne POLIHYMNIA Sp. z o.o.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r., poz. 593).
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1818).
- Zdebska, E. (2021). Nowe wyzwania dla pracowników socjalnych zatrudnionych w ramach Centrum Usług Społecznych. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 3, 125–132.

Arkadiusz Korycki (ORCID: 0000-0002-9591-6681) – polityk społeczny, socjolog, animator senioralny, nauczyciel akademicki, trener pracy. Autor i koordynator programów aktywizacji społecznej seniorów z niepełnosprawnościami (w tym z zaburzeniami poznawczymi) oraz monografii i artykułów naukowych na temat senioralnej polityki społecznej.